

ทิพนิยายจากปราสาทหิน

Tales from Castle Rock

¹พระเทพ โชตตินธโน (ถาช) และ ²ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

¹Phra thep Jottindhano (thach) and ²Thanarat Sa-ard-iam

^{1,2}วิทยาเขตสุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Surin Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: thep.thach@gmail.com

ผู้แต่ง: อรุณศักดิ์ กิ่งมณี

สำนักพิมพ์: เมืองโบราณ. ในนามบริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด

พิมพ์ครั้งที่: 2

ปีที่พิมพ์: 2562

จำนวน : 280 หน้า

ISBN: 9786164650190

บทนำ

ทิพนิยายจากปราสาทหิน เป็นหนังสือที่มีรูปแบบการนำเสนออธิบายเล่าเรื่องจากภาพสลักประติมากรรมทิพบุคลองค์ศาสดา หรือผู้เกี่ยวข้องของศาสนานั้น ๆ มีความสำคัญต่อหลักคำสอนนำและปฏิบัติตามคติความเชื่อที่เป็นนามธรรม ผู้คนต้องการนำสิ่งที่ป็นรูปธรรม หรือวัตถุยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้วยการสร้างรูปเคารพจำนวนมาก ดังเห็นจากพระพุทธรูป และศาสนานินดู เป็นต้น พระพุทธรูปได้สร้างพระพุทธรูปเคารพที่เป็นตัวแทนของพระพุทธรเจ้า ที่มีพระรูปปางต่าง ๆ และมีรูปเคารพในพระพุทธรูปมหายานอีกนิกายหนึ่งที่มีความคิดในการปรับปรุงหลักคำสอนพระธรรมวินัยให้เหมาะสมกับสังคมยุคสมัยใหม่ โดยมีความเชื่อว่า การช่วยเหลือมนุษย์ให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ คือ พระโพธิสัตว์ มีอยู่หลายพระองค์ได้สร้าง

ขึ้นเพื่อเป็นรูปเคารพที่สำคัญ เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ศรีอาริเมตไตรย เป็นต้น และรูปเทพต่าง ๆ ตัวอย่าง ในพระพุทธรูปตามหาญาณ ประกอบไปด้วยเทพธิดา นางปรัชญาปารมิตาที่มีอิทธิพลต่อหลักความศรัทธาของพุทธบริษัทตามหาญาณ ตามอุดมคติความเชื่อในพระโพธิสัตว์ ศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ก็มีพระเทวรูปที่สำคัญในการนับถือเป็นพระเจ้า 3 พระองค์ 1) พระศิวะหรือพระอิศวรเป็นหนึ่งในเทพที่ยิ่งใหญ่ ได้รับการนับถือสูงสุดของศาสนาฮินดู เป็นผู้ทำลายโลกเพื่อสร้างโลกขึ้นมาใหม่ 2) พระวิष्ณุหรือพระนารายณ์ หนึ่งในเทพที่ยิ่งใหญ่ที่มีรูปเคารพมีเศียรเดียว สี่กร ถือคัสตราวุธหลายอย่าง เช่น จักร สังข์ คทา และดอกบัว แต่ละอย่างมีความเป็นมาและความหมายไม่เหมือนกัน ผู้รักษาโลก 3) พระพรหม ถือว่าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง รวมทั้งมนุษย์ด้วย นิยมสร้างรูปเคารพสี่พักตร์ที่แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ หรือปัญญาในการมองเห็นทั้งสี่ทิศของจักรวาล เทพพระเจ้าทั้ง 3 นี้เป็นแนวทางของการบูชาตรีมูรติของศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์นั่นเอง

แรงบันดาลใจในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์ ผู้วิจารณ์เห็นว่า เป็นหนังสือที่มีรูปแบบการเขียนในลักษณะของการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์แบบสั้น ๆ พร้อมนำเสนอภาพจำหลักบนปราสาทหินมาประกอบการเขียน ได้ก่อสร้างด้วยอิฐนำมาก่อเป็นอาคารตามขนาดใหญ่น้อยของปราสาท ที่ได้ตกแต่งด้วยลวดลายและรูปภาพเทพพระเจ้า หรือพระพุทธรูปที่เป็นตัวแทนของแต่ละศาสนาที่ไม่เหมือนกัน ไปตามความศรัทธาของผู้ที่นับถือในศาสนานั้น ๆ ที่เป็นเหตุมาสู่แนวคิดพื้นฐานของการก่อสร้างปราสาทหิน ซึ่งในแต่ละชาติมีความแตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงความสามารถของช่างในสมัยโบราณ ที่สร้างสรรค์ปราสาทขอม ที่สะท้อนผ่านแนวคิดของการพัฒนาไปตามหลักปรัชญาทางศาสนาอันบริสุทธิ์ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นบันดาลใจมาสู่การเรียนรู้ และต่อยอดองค์ความรู้ในด้านโบราณคดีที่เป็นประวัติศาสตร์เข้าใจถึงพัฒนาการของศาสนาแต่ละยุคสมัย มีความแตกต่างกัน

เหตุผลที่เลือกหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า ด้วยวัตถุประสงค์ และหลักการของหนังสือ “ทิพนิยายจากปราสาทหิน” ทำให้ผู้วิจารณ์สนใจที่จะเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจ อันนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในประเด็นปราสาทขอม ทั้งนี้ หนังสือเล่มนี้ ยังช่วยฉายให้เห็นถึงภาพในอดีตอย่างชัดเจนในเชิงประจักษ์ ที่สะท้อนผ่านประติมากรรมรูปเคารพที่ปรากฏในปราสาทแต่ละยุคสมัย ซึ่งบ่งบอกถึงแนวคิด และภูมิปัญญาด้านศาสนาอันมีคุณค่าต่อการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ

ประวัติโดยย่อของ อรุณศักดิ์ กิ่งมณี เป็นผู้เขียนหนังสือ “ทิพนิยายจากปราสาทหิน” จบมัธยมศึกษาต้นที่โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม มัธยมศึกษาปีที่โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ภาควิชาโบราณคดี จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2525 และปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2541 ประวัติการทำงาน 1) นักโบราณคดี ฝ่ายวิชาการ หน่วยศิลปากรที่ 8 นครศรีธรรมราช 2) นักโบราณคดี กลุ่มงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ กองโบราณคดีกรมศิลปากร 3) หัวหน้าฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น 4) หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท อุตรดิตถ์ 5) หัวหน้ากลุ่มโบราณคดี สำนักงานศิลปากรที่ 3 สุพรรณบุรี 6) ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา 7) ปัจจุบัน (พ.ศ. 2562) รองอธิการบดีกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม และผลงานการตีพิมพ์ เช่น ตริมูรติ อภิมหาเทพของ

ฮินดู ทิพยประติมา เทพยฮินดู ผู้พิทักษ์พุทธสถาน แกะรอยพระคเณศเป็นต้น รวมถึงเรื่อง “ทิพยนิยายจากปราสาทหิน”

เนื้อหา

เนื้อหาในหนังสือโดยรวม คือ ได้กล่าวถึงรูปแบบของการเล่าเรื่องพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธศาสนา มหายาน ศาสนาฮินดู ที่ปรากฏในปราสาทหิน เป็นร่องรอยบ่งบอกถึงประวัติความมาของแนวคิด ปรัชญา ภาษา และอายุของศิลปะเขมรโบราณ เหล่าองค์ศาสนดา เทพเทวามีฤทธิ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าของคนโบราณที่สร้างไว้ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นภูมิปัญญาที่งดงามของมนุษยชาติ หนังสือเล่มนี้ ได้แบ่งออกเป็น 5 ส่วนของเนื้อหา และนำเสนอให้เข้าใจได้ง่าย

1. รู้จักปราสาทหิน และศิลปะเขมรโบราณ

ดินแดนเขมรโบราณแบ่งออกเป็นอาณาจักร ฟูนัน เจนละ พระนคร อย่างไรก็ตามราวกลางพุทธศตวรรษที่ 13 อาณาจักรเขมรโบราณแบ่งเป็น สองแคว้นใหญ่ คือ เจนละบกและเจนละน้ำ จนกระทั่งเจ้าชายชัยวรมัน ทรงรวมแคว้นทั้งสองเข้าด้วยกันอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นเสด็จขึ้นเสวยราชย์ ทรงพระนามว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 พระองค์ทรงสถาปนาเมืองหริหราลัยเป็นราชธานี และทรงวางรากฐานพระราชอำนาจไว้อย่างมั่นคงด้วยการประดิษฐานลัทธิเทวราชา เหนือมเหศวรบรรพต คือ เขาพนมกุเลน ทำให้ทรงมีพระราชอำนาจ ที่แข็งแกร่งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อศาสนาฮินดู ในขณะนั้น ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 15 พระเจ้ายโศวรมันที่ 1 ทรงสถาปนาเมืองพระนคร หรือยโสธรปุระขึ้นเป็นราชธานี อย่างไรก็ตาม ภายหลังรัชกาลของพระองค์ ราชธานีก็ย้ายไปตั้งที่โณกครรยาร์ ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของทะเลสาบใหญ่ในช่วงเวลาสั้น ๆ

พระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 ทรงย้ายราชธานีกลับมาที่เมืองยโสธรปุระ อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 1487 ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 16 พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ผู้เป็นเจ้าชายเขมรที่สืบเชื้อสายทางบรรพสตรี เสด็จมาจากทางทิศตะวันออกของเขมร ทรงทำสงครามจนมีชัยชนะ ได้ครอบครองเมืองยโสธรปุระ ปราสาทอิหมะเป็นกษัตริย์ และทรงตั้งราชวงศ์ขึ้นใหม่ ราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 17 พระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 ทรงสร้างปราสาทบาปวนขึ้นที่เมืองยโสธรปุระต่อมา พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ทรงสร้างปราสาทนครวัด ในปี พ.ศ. 1720 เมืองยโสธรปุระถูกกองทัพจามยึดครอง หลังจากนั้นไม่นาน พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงขับไล่พวกจามออกไปและสถาปนานครธมอันมีปราสาทบาปวนเป็นศูนย์กลาง ทรงแผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง สร้างศาสนสถานและระบบสาธารณูปการมากมาย อย่างไรก็ตาม หลังรัชสมัยของพระองค์ อาณาจักรก็ค่อย ๆ เสื่อมอำนาจ จนกระทั่งกองทัพไทยเข้าโจมตีเมืองพระนครหลวงเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 20 จนต้องย้ายราชธานีไปยังเมืองศรีสัชนาลัยที่อยู่ทางใต้ จากนั้นมีการโยกย้ายอีกหลายครั้ง ในที่สุดราชธานีก็ย้ายมาที่กรุงพนมเปญ

ศิลปะเขมรโบราณ ตามประวัติศาสตร์สามารถแบ่งออกเป็นรูปแบบแต่ละยุคสมัยของศิลปะเขมรโบราณ 14 สมัย 1) สมัยพนมดง พ.ศ. 1100-1150 2) สมัยสมบูรไพโรภุค พ.ศ. 1150-1200 3) สมัยไพโรภุค 1200-1250 4) สมัยกำแพงพระ พ.ศ. 1250-1350 5) สมัยกุเลน ราว พ.ศ. 1350-1400 6) สมัยพระโค ราว พ.ศ. 1400-1450 7) สมัยบาแค้ง ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 15 8) สมัยเกาะแกร์ ราว พ.ศ. 1450-1500 9) สมัย

แปรรูป รวบรวม พ.ศ. 1500 10) สมัยบันทายศรี รวบรวม พ.ศ. 1500-1550 11) สมัยคลัง รวบรวม พ.ศ. 1550-1550 12) สมัยบาปวน รวบรวม พ.ศ. 1550-1650 13) สมัยนครวัด รวบรวม พ.ศ. 1650-1700 14) สมัยบาเยน รวบรวม พ.ศ. 1700-1750

2. ลวดลายและภาพเล่าเรื่อง

ปราสาทหิน หรือศาสนสถานโบราณได้ก่อสร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมาย คือ การอุทิศหรือให้เป็นที่พักพิงอยู่ของเทพพระเจ้า องค์ศาสนาที่มีอำนาจสูงสุด ส่วนพระพุทธรูปศาสนาที่มีพระอุโบสถ หรือพระวิหารเป็นที่ประทับอยู่ของพระพุทธเจ้า และทำศาสนประโยชน์ในการแสดงพระธรรมเทศนาต่อพุทธบริษัทให้เข้าใจถึงหลักพุทธธรรมงานลวดลายประดับแต่ละตำแหน่งของปราสาทหินก็ไม่เหมือนกัน ผู้ออกแบบต้องคำนึงถึงความศักดิ์สิทธิ์เหมาะสมกับสถานที่บูชาเคารพต้ององค์ศาสนาทั้งหลาย เพื่อเสริมสร้างสิริมงคล และผู้ได้พบเห็นภาพเล่าเรื่องสัตว์ พรหมพฤษชา ที่มีสุนทรียภาพอันงดงามสว่าง ความดี ล้วนเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบให้มีความสัมพันธ์ต่อจิตใจที่มีความรับรู้ถึงวัตถุประสงค์อันบริสุทธิ์ของผู้สร้างถวายให้ต่อเทพพระเจ้า และองค์ศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.1 ดอกบัว เป็นลวดลายประดับรูปภาพเคารพศาสนาฮินดู และพระพุทธรูปศาสนา ที่เป็นทิพยบุคคลองค์ศาสนาที่มีอำนาจสูงสุดของหลักแนวคิดนำสู่การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาอันบริสุทธิ์แสงสว่างของปรัชญาให้ผู้นับถือนำไปปฏิบัติเรียนรู้เข้าใจในหลักธรรมทางพระศาสนา มีสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงแสงสว่างของปัญญา คติความเชื่อด้านศาสนาเกี่ยวกับดอกบัว ซึ่งเป็นดอกไม้ที่เกิดจากน้ำที่มีความสวยงามไม่ติดโคลนจึงแฝงปริศนาธรรม เปรียบเสมือนกำเนิดของสรรพสัตว์ที่มีชีวิตอันบริสุทธิ์ ในคัมภีร์พระศาสนาได้เล่าถึงระยะแรกการสร้างโลกและจักรวาล ดอกบัวจะโผล่พ้นออกจากน้ำเพื่อจะคลีบานให้จักรวาลอยู่ตลอดไป ด้วยเหตุนี้ จึงดอกบัวเป็นประดุจดั่งครุฑ หรือนาถของจักรวาลให้กำเนิดต่อสรรพสิ่งทั้งหลายที่ได้สร้างขึ้นตามหลักคำสอนทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู

2.2 หน้ากาล เป็นลวดลายสัตว์ในเรื่องเทพนิยายที่มีใบหน้าคล้ายสิงห์ มักพบอยู่ตามอาคารโบราณสถานที่เป็นปราสาทหิน ผู้ก่อสร้างได้ออกแบบให้มีใบหน้าแสดงถึงการคุ้มครองและกลืนกินสิ่งที่ชั่วร้ายไม่ให้เข้าไปข้างในปราสาท อีกความหมายหนึ่งของหน้ากาล เป็นเวลาที่กลืนกินทุกสรรพสัตว์ที่มีชีวิต บางครั้งเรียกว่า เกียรติมุขหรือเกียรติมุขในคัมภีร์ปัทมปุราณะของศาสนาฮินดูเล่าว่า มีพญายักษ์ชลิษฐ์ได้บำเพ็ญตบะจนได้รับพรจากพระศิวะ จนกล้าส่งราหูไปล่อขอพระนางอุมาชายาของพระศิวะมาเป็นภรรยาของตัวเอง พระศิวะได้ทราบก็ทรงพิโรธได้บังเกิดยักษ์หน้าสิงห์เพื่อให้ไปทำร้ายราหู เมื่อราหูได้ทราบแล้วรีบขอให้พระศิวะทรงช่วยโดยอ้างว่าตนเพียงผู้แทนให้คนอื่นเท่านั้น พระศิวะทรงทราบก็เกิดความสงสารราหู ก็สั่งห้ามไม่ให้ยักษ์ทำร้ายก็เชื่อฟังด้วยดี แต่ยักษ์ขอกินสิ่งอื่นแทนเพราะตนหิวมาก พระศิวะจึงอนุญาตให้ยักษ์กินตัวเองเป็นอาหารจนเหลือแต่หัว ไม่มีร่าง ไม่มีแขน เมื่อพระศิวะทรงทอดเห็นก็มีความสงสารต่อยักษ์ จึงทรงประทานนามว่า เกียรติมุข

2.3 หงส์ เป็นลวดลายที่พบเห็นตามปราสาทหินเขมรโบราณ โดยการใช้ตกแต่งประดับในแนวด้านล่าง ทับหลังหรือหน้าบัน เสาติดผนัง และประติมากรรมภาพหงส์ที่เป็นเทพพาหนะของพระพรหม บางครั้งก็เป็นพาหนะของพระวรุณเทพรักษาศีตวันตก ถือกันว่าหงส์เป็นนกประเสริฐ มีความเฉลียวฉลาดสามารถเป็นสัตว์ที่มีปัญญาในการแยกสิ่งดีออกจากสิ่งสามัญได้ หงส์จึงเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งแยกเขตแดนสรวงสวรรค์ด้วยลวดลายหงส์ที่ปรากฏบนปราสาทหินนั้น ย่อมบ่งบอกให้เราทราบว่าด้านบนเหนือแนวหงส์ขึ้นไปเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนสรวงสวรรค์

2.4 นาค ในเทวนิยายศาสนาฮินดูได้เล่าถึงกำเนิดพญานาคกับครุฑว่า เป็นพี่น้องกันต่างมารดา มีบิดาชื่อพระกัศยปเทพบิดา มารดาของนาคนางกัทธ ส่วนมารดาของครุฑนางวินดา ต่อมาเมื่อเรื่องทำให้บาดหมางใจกันนาคกับครุฑก็ไม่ถูกกัน สวณนาคในความเชื่อของคนเขมรว่า ปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรมาจากดินแดนอื่นได้เสกสมรสกับนางนาคก็เริ่มการสร้างบ้านเมืองขึ้น นี่เป็นเหตุผลที่คนเขมรนับถือพญานาคในการรักษาอาณาจักรคุ้มครอง ศาสนสถาน และเป็นสัญลักษณ์ของการก่อสร้างสะพานมีประติมากรรมรูปพญานาคแสดงให้เห็นถึงหลักความเชื่อต่อระหว่างโลกมนุษย์และสวรรค์ ลวดลายในการตกแต่งปราสาทหินของเขมรโบราณล้วนแต่มีที่มาที่ไปของการก่อสร้างทั้งนั้น

2.5 ครุฑ เป็นสัตว์ครึ่งนกครึ่งคนพบเห็นตามปราสาทหินเขมรโบราณ มีทั้งประติมากรรมรูปเคารพและลวดลายในการตกแต่งปราสาทหิน ได้เล่าถึงการสู้กันของครุฑกับพระวิษณุที่ไม่มีผู้ใดได้ชนะจึงมาเป็นมิตรภาพต่อกันโดยครุฑยอมเป็นพาหนะให้พระวิษณุ ส่วนพระวิษณุทรงยกให้ครุฑเป็นผู้มีความกตัญญูกับการซื้อสัตย์ และได้รับพรสองประการต่อคำขอของครุฑ 1) ทรงให้ครุฑอยู่เหนือพระวิษณุได้ ในเวลาที่ไม่ได้เทพพาหนะ 2) ให้ครุฑอยู่ได้อมตะ แม้ไม่ได้ดื่มอมฤต และตามคติความเชื่อของจักรวาลครุฑเป็นสัญลักษณ์ในการกำหนดของสวรรค์เป็นผู้พิทักษ์เขตแดนเขาพระสุเมรุอันศักดิ์สิทธิ์

2.6 สิ่ง ลวดลายที่ปรากฏในปราสาทหินเขมรโบราณที่พบเห็นทั่วไปที่เป็นสิ่ง และเป็นสัญลักษณ์เขตแดนสรวงสวรรค์ เจ้าแห่งสัตว์ทั้งหลายมีเสียงคำรามอันส่งพลังทำให้สัตว์อื่นหวาดกลัวทั่วไปเขตแดนเปรียบเหมือนสัญลักษณ์ของกษัตริย์ที่มีคำพูดหรือเสียงปัญาอันทรงพลัง ในเทวนิยายได้เล่าถึงสิ่งที่เป็นสัตว์สมมติในป่าหิมพานต์ แดนเหล่าเทพทั้งหลาย ยังเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงมีอำนาจในการรักษาพิทักษ์ทางขึ้นของเขาวพระสุเมรุ เหตุนี้เองจึงการก่อสร้างปราสาทหินโบราณมีประติมากรรมสิ่งที่ยืนอยู่ตามทางเข้าหรือสะพานเข้าปราสาทหิน และลวดลายบนฐานทวยล้วยแสดงเป็นผู้คุ้มครองปราสาทอันส่งพลัง

รู้จักศาสนาฮินดู (ศาสนาพราหมณ์-ศาสนาฮินดู)

ศาสนาพราหมณ์ที่เป็นรากฐานหรือคัมภีร์ของศาสนาฮินดู แต่ศาสนาทั้งสองแยกออกจากกัน ในสมัยแรกศาสนาพราหมณ์เริ่มต้นเมื่อประมาณ 4500 ปีมาแล้ว มาจนถึงต้นสมัยพุทธกาล ประมาณ 2500 ปี จากนั้นจึงเริ่มต้นเข้าสู่สมัยศาสนาฮินดู 1) สมัยดั้งเดิมหรือศาสนาพราหมณ์ อันหมายถึงศาสนาของพระพรหมหรือศาสนาที่กำเนิดจากพระพรหม ถือกันว่าศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาของชนเผ่าอารยัน หรืออินโดยูโรเปียน ซึ่ง

เดิมอาศัยอยู่บริเวณตอนกลางของทวีปเอเชีย และส่วนหนึ่งได้เคลื่อนย้ายเข้ามายังลุ่มน้ำสินธุ พร้อมทั้งนำวัฒนธรรมของตนเข้ามาผสมผสานกับคติความเชื่อของชนเผ่าพื้นเมืองที่นับถือธรรมชาติ เทพประจำครอบครัว และเทพประจำหมู่บ้านการกำเนิดของศาสนาดังเดิมนั้น ชาวอารยันมีการยกย่องธรรมชาติต่าง ๆ เปรียบประดุจเทพเจ้าซึ่งสามารถให้คุณและโทษต่อมนุษย์ ได้โดยในขั้นต้น ชาวอารยันแบ่งกลุ่มเทวะออกเป็นหมวดสูงต่ำสามกลุ่ม เพื่อสะดวกต่อการนับถือและกระทำบัตพลีบูชา คือ (1) กลุ่มเทวะบนสวรรค์ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ (2) กลุ่มเทวะบนอากาศ เช่น พายุ วรุณ (3) กลุ่มเทวะบนพื้นโลก เช่น ไฟ แผ่นดิน 2). สมัยพระเวท ในระยะต่อมา ประมาณ 3500 ปีถึง 3000 มาแล้ว ชาวอารยันได้รวบรวมบทสวดอันวอนเทพที่ใช้ในกลุ่มวงศ์ตระกูลขึ้นมาเป็นหมวดหมู่ คัมภีร์เหล่านี้เรียกว่าเวท หรือวิทยา อันได้แก่ความรู้ ที่ถือเป็นศรัทธา หรือวิทยาที่รับฟังมาจากเทพผู้สูงศักดิ์ คือพรหม ในลักษณะของเสียงสวรรค์เทพสูงศักดิ์ประทานแก่ฤๅษีหรือพราหมณ์เพื่อสั่งสอนสืบต่อกันมาในขั้นต้น คัมภีร์พระเวทแบ่งเป็นสามเล่ม เรียกว่าไตรเพท ต่อมาในปลายสมัย พราหมณะ มีพระเวทเพิ่มขึ้นอีกคัมภีร์หนึ่ง เรียกว่าอถรรพเวท 3) สมัย พราหมณะ (พราหมณ์) เมื่อชนเผ่าอารยันแผ่ขยายอำนาจ ครอบครองอินเดียเหนือได้เกือบหมดแล้ว ก็ได้ประกาศความศักดิ์สิทธิ์ ของคัมภีร์ที่ตนนับถือ โดยอ้างว่าเป็นสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าทรงประทานมาโดยตรง จุดหมายสูงสุดของศาสนาพราหมณ์คือการบรรลุความดีขั้นสูง ซึ่งเข้าถึงได้ด้วยสภาพจิตที่ว่าง ปราศจากอารมณ์ทั้งปวง หากยังไม่ถึงโมกษะ ก็ยังต้องเวียนว่ายอยู่ตามอำนาจของผู้สร้าง คือ “พรหมา”

ศาสนาฮินดู เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงต้นพุทธกาลหรือประมาณ 2500 ปีมาแล้ว ครั้งนั้น ชาวอารยันถือว่าเป็นผู้นำทั้งทางด้านลัทธิศาสนาและวิทยาการอื่น ๆ ซึ่งจากการที่ชาวอารยันเผยแผ่ลัทธิของตนเข้าไปจนทั่วลุ่มน้ำสินธุ จึงได้นามว่าฮินดู และลัทธิที่ชาวฮินดูนับถือจึงได้ชื่อว่าศาสนาฮินดู แนวความคิดของศาสนาฮินดูที่พัฒนามาจากศาสนาพราหมณ์นั้น ได้ปรับหลักการที่เคยเชื่อถือตามคัมภีร์พระเวท เป็นหนทางเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า มายึดถือว่า การเป็นหนทางเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้าแทนโดยมีตรีมูรติ ได้แก่ พระพรหม พระวิष्ณู และพระศิวะ เป็นศูนย์กลางของการเคารพบูชาดังกล่าว แนวปรัชญาธรรมของฮินดูในสมัยนี้ มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของบุคคล คล้ายปรัชญาศาสนาใหม่ร่วมสมัย เช่น ศาสนาเซน และพระพุทธศาสนา คือเชื่อว่าบุคคลจะวนเวียนไปตามเวรกรรมจนกว่า จะบรรลุโมกษะ และมนุษย์จะหลีกเลี่ยงจากกรรมได้ก็ต่อเมื่อสละบ้านเข้าไปอยู่ป่าเพื่อแสวงหาธรรม

รู้จักพระพุทธศาสนา

ถือกำเนิดขึ้นในดินแดนทางตอนเหนือของอินเดียราว 45 ปีก่อนพุทธกาล โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา พระองค์มีพระนามเดิมว่าเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเป็นโอรสของ พระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเมื่อพระชนมายุได้ 35 พรรษา จากนั้นเสด็จสั่งสอนพุทธศาสนิกชนเป็นเวลา 45 ปี เสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา เมื่อพระชนมายุได้ 80 พรรษา ทรง ประกาศหนทางสู่พระนิพพานโดยมุ่งเน้นกฎแห่งกรรม และถือว่าหนทางสู่ นิพพานเกิดขึ้นด้วยความเพียรพยายามของตนเอง ทรงมุ่งเน้นความ สมดุลอันได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งต้อง

สอดคล้องกันทั้งร่างกายและจิตใจ หลักปรัชญาที่สำคัญของพุทธศาสนาได้แก่อริยสัจสี่ หรือความจริงอันประเสริฐสี่ประการ ได้แก่ 1) ทุกข์ คือความไม่สบายกาย และใจ 2) สมุทัย เหตุทำให้เกิดทุกข์ 3) นิโรธ ความดับทุกข์ 4) มรรค ทางปฏิบัติเพื่อบรรลุการดับทุกข์ ยังมีวงล้อของการสืบต่อภพชาติ กระบวนแห่งทุกข์ และการเกิดทุกข์ ที่เรียกว่าปฏิจลสมุปบาท อันเป็นวิธีหลุดพ้นโดยกำจัดต้นตอ คืออวิชชา หรือความไม่รู้ให้หมดสิ้นไป

รู้จักพุทธศาสนamahayan

เมื่อหลักธรรมผ่านการตีความของอาจารย์แต่ละสำนักตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ก็ย่อมผันแปรจากหลักการดั้งเดิมไปบ้าง แม้ขณะพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์ชีพ ก็ยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ดังเช่นที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก แต่ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าทรงเป็นหลักกำจัดมิฉฉาติฐิ ตลอดจนถึงความพินเพื่อนในการปฏิบัติได้ จึงยังไม่มีปัญหานัก ครั้นเมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว แต่ละสำนักตีความหมายหลักธรรมแตกต่างกันไปด้วยเหตุ พระมหากัสสปและพระเถระชั้นผู้ใหญ่จึงต้องจัดการประชุมสังคายนาครั้งแรกขึ้น เพื่อป้องกันมิให้หลักธรรมพินเพื่อนเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม การสังคายนามิได้มีเพียงครั้งเดียว แต่จัดขึ้นหลาย ครั้งในต่างกรรมต่างวาระ ทั้งนี้ก็เพื่อชำระพระธรรมคำสอนให้ถูกต้องตาม พระวินัยบัญญัติในนอง

สังคายนา ครั้งที่ 2 ที่เมืองเวสาลีแล้ว และยิ่งปรากฏชัดเจนหลังสังคายนาครั้งที่ 4 ที่เมืองปุระปุระหรือเมืองเปชาวาร์ ซึ่งมีพระเจ้ากนิษกะเป็นประธาน เมื่อราว พ.ศ. 500 โดยพุทธศาสนิกชนฝ่ายใต้ไม่ยอมรับการสังคายนาครั้งนี้ เนื่องจากที่ประชุมได้ยอมรับนิกายต่าง ๆ 18 นิกายของพุทธศาสนิกชน ฝ่ายเหนือว่าถูกต้องทางนิกายฝ่ายใต้จึงแยกตัวออกจากการสังคายนาโดยมีฝ่ายเถรวาท หรือสรวีระวาท ซึ่งกำหนดไว้โดยพระเถระหรือสรวีระเป็นแกนนำ ทั้งนี้เนื่องจากฝ่ายเถรวาทถือว่าตนปฏิบัติและรักษากฎเกณฑ์ ของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด จึงไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงวินัยบัญญัติ ตามที่นิกายฝ่ายเหนือตีความใหม่ โดยนิกายฝ่ายเหนือจะเริ่มวิวัฒนาการเป็นลัทธิที่เรียกตนเองว่ามหายาน แปลว่ายานพาหนะอันกว้างใหญ่ ที่สามารถนำสัตว์โลกทั้งจักรวาลข้ามสังสารวัฏได้ และเรียกนิกายฝ่ายใต้ ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงว่าหินยาน หมายถึงยานอันคับแคบ ทั้งนี้เนื่องจาก ฝ่ายใต้ถือหลักเดิมว่า การข้ามสังสารวัฏเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลต้องบำเพ็ญเพียรด้วยตนเอง ไม่สามารถนำผู้ใดไปด้วยได้ ซึ่งนิกายฝ่ายเหนือเห็นว่า เป็นการเห็นแก่ตัว เนื่องจากผู้มีปัญญาเหนือผู้อื่นควรช่วยเหลือสัตว์โลกเข้าสู่ภพที่ประเสริฐกว่า อันได้แก่พระโพธิญาณที่มีใช่เพียงการหลุดพ้นของตนเองเท่านั้น พัฒนาการลำดับของลัทธิมหายานสืบเนื่องมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ว่า คือผู้มีพระโพธิญาณเป็นแก่นของชีวิต มีอุดมคติมุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ผู้ร่วมทุกข์ทั้งหลายให้หลุดพ้นสังสารวัฏ โดยพระโพธิสัตว์จึงใจเลือกอยู่ในโลกนี้เพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกอื่น ๆ ก่อน แล้วตนเองจึงจะเข้านิพพานในภายหลัง

แนวความคิดนี้ทำให้เกิดความเชื่อที่ว่า พระพุทธเจ้าศากยมนิ น่าจะมีอุดมคติในความเป็นโพธิสัตว์เช่นเดียวกัน ดังนั้น การนิพพานของพระองค์คงเป็นการช่วยเหลือสรรพสัตว์ในสภาวะอื่นด้วย ความคิดดังกล่าวก่อให้เกิดทฤษฎีไตรกายขึ้นในเวลาต่อมา หลักทฤษฎีไตรกายเชื่อว่า อำนาจสูงสุด หรือธรรมธาตุ ธาตุแห่งสังธรรม ซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรม ได้แก่พระอาทิพุทธ คือพระพุทธเจ้าองค์แรกอันเป็นที่มาของทุกสิ่งทุกอย่างทรงมีภาวะเป็นกายสามดังนี้ 1) ธรรมกาย กายอันเป็นแก่นสาร หรือธรรมชาติอันเป็นพุทธะ หมายถึงธาตุ

ที่แท้ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่บริสุทธิ์ ตัดขาดจากโลกแล้ว รูปธรรมที่ถ่ายทอดจากธรรมกายอยู่ในรูปของพระธยานิพุทธ หรือชินะ ผู้ชนะแล้ว ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับโลก แต่เป็นผู้ให้กำเนิดกายอีกสองกาย คือ สัมโมคคกาย และนิรมาณกาย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อสรรพสัตว์ 2) สัมโมคคกาย หมายถึง กายอันมีสุขและมีรัศมีรุ่งเรือง หรือกายอันเป็นทิพย์ พระพุทธเจ้าในสัมโมคคกายก็ คือพระพุทธเจ้าหลังตรัสรู้ แต่ยังไม่เข้านิพพาน พระองค์เข้าถึงโพธิญาณ คือความสว่าง การตรัสรู้ซึ่งเป็นสัจธรรมแล้ว รูปธรรมที่ถ่ายทอดจากสัมโมคคกาย ได้แก่พระธยานิโพธิสัตว์ ซึ่งมีปัญญาบารมีเพียบพร้อมแล้ว แต่มีปณิธานสูงสุดในการช่วยเหลือเหล่าสรรพสัตว์ในโลกก่อน 3) นิรมาณกาย อาจแปลว่ากายอันเนรมิตขึ้น หรือกายอันเปลี่ยนสภาพได้ พระพุทธเจ้าในนิรมาณกายก็ คือพระพุทธเจ้าในร่างมนุษย์ที่ปรากฏบนโลก พระองค์มีพระวรกายเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติ มีหน้าที่ถ่ายทอดสัจธรรมแก่โลกให้ผู้คนเข้าใจ จากนั้นก็ดับสูญไป รูปธรรมที่ปรากฏ ของนิรมาณกายได้แก่พระมานุษยพุทธ คือพระพุทธเจ้าที่เป็นมนุษย์นั่นเอง

ประเด็นวิจารณ์

1) เป้าหมายด้านประวัติศาสตร์ ข้อเขียนของอรุณศักดิ์ กิ่งมณี ได้นำเสนอประวัติความเป็นมาในรูปแบบของการเล่าเรื่องได้อย่างดี โดยมีจุดมุ่งหมายของการเจาะลึกด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปะกรรมภาพแกะสลักลวดลายเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ในดินแดนเขมรโบราณตามแต่ละยุคสมัยกาล สมัยฟูนัน เจนละ พระนคร และหลังพระนคร มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นไปตามลำดับของหลักความเชื่อ โดยเฉพาะศาสนาที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของการก่อสร้าง รางปราสาทหิน ซึ่งเป็นชื่อเรียกสถาปัตยกรรมอันหมายถึงอาคารที่มียอดหลายชั้นส่วนใหญ่เป็นศาสนสถานสร้างขึ้นเพื่อถวายให้ที่ประทับอยู่ของเทพเจ้าหรือศาสดาองค์สำคัญ มีหลักแนวคิดปฏิบัติถูกต้องตามคำสอนของศาสนา ดูเหมือนจะทุกสายจะมารวมอยู่ในความหมายของการเล่าเรื่องลวดลาย ประติมากรรมที่ปรากฏบนปราสาทหิน นอกจากนั้นได้บรรยายชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอาณาจักรเขมรโบราณและปัจจุบันเชื่อมโยงระหว่างศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาที่มีหลักความเชื่อต่างกัน แต่เหมือนกันคือ สถาปัตยกรรมภาพสลักประติมากรรม และปราสาทหินเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่อมนุษยชาติ

2. เป้าหมายด้านศาสนาศาสนาฮินดู (ศาสนาพราหมณ์-ศาสนาฮินดู) ได้นำเสนอถึงหลักความเชื่อของจักรวาลประกอบไปด้วยห้าทวีป และมีชมพูทวีปเป็นจุดศูนย์กลาง มีเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาล ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดในการก่อสร้างปราสาทเทวสถานในการเชื่อมโยงมนุษย์กับเทพเจ้า เป็นวิธีจำลองจักรวาลกับดินแดนประทับอยู่ของเทพอันศักดิ์สิทธิ์ มีลวดลายภาพประติมากรรมในการเล่าเรื่อง เทพเจ้าสูงสุด มีตรีมูติ พระศิวะสาร์ดิ ศิวลึงค์ ศิวนาฏราช คชาสุรสังหารมูรติ กามานตกะมูรติ กิราตารชุนนะ หรือพระนางอุม่า กาลี อรธรรณาริศวร พระวิษณุ วิษณุอนันตศายินปัทมนาภินหรือนารายณ์บรรทมสินธุ์ กูรมาวตารหรือการกวนเกษียรสมุทร วราหาวตาร นรสิงหาวตาร วามนาวตาร ปรศุรามาวตาร รามาวตาร กฤษณาวตาร พุทธาวตาร กัลป์กียวตาร วัชชีมุข พระนางลักษมี พระพรหม พระอินทร์ พระคเณศ สกัณกุมาร พระวิศวกรรม พระอัศวิน เป็นเจตนาหรือแรงจูงใจในการนำเสนอตามแนวทางที่มีหลักฐานบ่งบอกถึงความ

เป็นมาของรายชื่อลวดลายประติมากรรมประวัติศาสตร์การก่อสร้างปราสาทหิน ส่งผลให้เราสามารถปรับเปลี่ยนความคิดเหล่านั้นให้มาเป็นภูมิปัญญาในการสืบทอดศาสนาต่อไป

3. เป้าหมายด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผลสำเร็จได้ผู้นับถือก็ต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจถึงหลักพระธรรมวินัย โดยเฉพาะสังคมของพระสงฆ์ก็ต้องหมกมุ่นกับการปฏิบัติให้ดีตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะพุทธบริษัทที่เป็นชาวบ้านอยู่กับการสังสมบุญด้วยการอุปถัมภ์ปัจจัยไทยธรรมต่าง ๆ ถวายแก่พระสงฆ์ เพื่อผลบุญเหล่านั้นส่งไปเกิดในแดนสวรรค์หรือเปรียบพร้อมด้วยโภคสมสมบัติในชาติอนาคตกาล และปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวทำให้กลายเป็นรูปแบบของการก่อสร้างวัดในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก เป็นโอกาสทำให้วัตถุนิยมเกิดขึ้นทางศาสนาที่เราเรียกว่า “สถาปัตยกรรม” เพราะหลักคำสอนเหล่านั้นถูกดัดแปลงให้มาเป็นสิ่งวัตถุรูปธรรมที่เราต้องการ ดังมีปรากฏอยู่บนทับหลังปราสาทหินต่าง ๆ เช่น ภาพสลักเหตุการณ์มารวิชัย พระพุทธเจ้าประทับยืนอยู่ระหว่างต้นไม้สองต้น เวสสันดรชาดก พุทธประวัติตอนประสูติ พุทธประวัติตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ พุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงตัดพระเมาลี พุทธประวัติตอนมารผจญ พระพุทธเจ้าประทับนั่งสมาธิ พระพุทธรูปนาคปรก พุทธประวัติตอนปรินิพพาน นี่เป็นการเขียนในรูปของการเล่าเรื่อง

4. เป้าหมายด้านพุทธศาสนamahayan เจตนาของผู้เขียนที่ต้องการสื่อสารถึงประวัติศาสตร์ในรูปแบบของการเล่าเรื่อง ลวดลายประติมากรรมทิพยบุคคลเทพเจ้าหรือองค์ศาสดาของแต่ละศาสนาที่สลักอยู่บนปราสาทหิน คือ มีปราสาทนาคพันท์ กุ์บ้านแดง ปราสาทตาเมือน ปราสาทกำแพงแลง แพนหินสลักภาพพระพุทธรูปปางสมาธินาคปรกอยู่ระหว่างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระนางปรัชญาปารมิตา ประติมากรรมเหวัชระ มณฑลพระพุทธเจ้าในศาสนาพุทธ มหายาน พระวัชรธรรม พระโพธิสัตว์เมตไตรย ภาพโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแปลงรัศมี นางปรัชญาปารมิตา พระโพธิสัตว์วัชรปาณี พระไตรโลกวิชัย เหวัชระพรหมบิรวารโยคินีแปดตนในลักษณะเหวัชระมณฑล นางหริตติ ภาพประติมากรรมลวดลายเหล่านั้นเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญต่อการบ่งบอกถึงลักษณะของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของผู้คนแนวคิดพัฒนาการเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคสมัยไม่เหมือนกัน สาเหตุที่เราได้รู้ก็เพราะยังมีคนศึกษาการเขียนบรรยายเล่าเรื่องในรูปแบบต่าง ๆ มีคนอนุรักษ์ดี ๆ ได้เขียนหนังสือทิพนียายจากปราสาทหินเป็นต้น

5. จุดเด่นและคุณค่าของหนังสือ ประเด็นหลักในการนำเสนอของผู้เขียน คือ ทิพยบุคคลของศาสนาที่มีบทบาทในการเผยแผ่หลักคำสอนนำสู่การศึกษาปฏิบัติของผู้คนที่นับถือ และใช้ประโยชน์เพื่อการต่อยอดแนวคิดทางศาสนาเป็นสถาปัตยกรรมอันสวยงามของมนุษยชาติ การทราบถึงข้อมูลที่เราสามารถเอามาศึกษาหรือเขียนหนังสือต่อยอดอีกเรื่องหนึ่งได้เป็นอรรถรสของการอ่านหนังสือเล่มนี้ ทำความเข้าใจให้ได้ลึกซึ้ง เพราะฉะนั้นเนื้อหาทั้งประวัติศาสตร์ ลวดลายทิพยบุคคลเทพเจ้าหรือองค์ศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นรูปภาพบ่งบอกถึงความเจริญในแต่ละยุคสมัยที่ไม่เหมือนกัน อาจต้องใช้เวลากับการพิจารณานิตหนึ่งของเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้

1) ภาษาและรูปแบบการเขียน การประพันธ์ในสำนวนภาษาร่วมสมัยใช้ความคิดประดิษฐ์ถ้อยคำอันวิจิตรนำมาร้อยเรียงประสานกันได้อย่างกลมกลืนสามารถสื่อสารให้เห็นถึงสาระสำคัญของรูปธรรมในหนังสือเล่มนี้พาคนอ่านให้ตกอยู่ในสภาวะความเป็นจริงที่ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องทิพยนียายจากปราสาทหินอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงทิพบุคคลองค์สำคัญทั้งสองศาสนาในการแสดงออกด้วยตัวอักษรศาสตร์ได้อย่างดี

2) รูปแบบเนื้อหาของหนังสือ โดยรวมเป็นการประพันธ์เล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของภาพสลักบนปราสาทหินที่เป็นจุดเด่นที่จะสะท้อนให้เห็นถึงหลักความเชื่ออันยิ่งใหญ่ต่อศาสนาฮินดูและพุทธศาสนamahayanในยุคสมัยหนึ่งที่เกิดจากแนวคิดพื้นฐานในการสร้างสถาปัตยกรรมปราสาทหิน ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหาสาระในรูปแบบง่าย ๆ และมีภาพประกอบการบรรยายถ่ายทอดภูมิปัญญาได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน

3) เป้าหมายและประโยชน์หนังสือ ในการเรียบเรียงให้ผู้อ่านสามารถใช้เป็นคู่มือในการศึกษาหรือลงพื้นที่ชมปราสาทหินในประเทศไทย และชมได้ เพราะว่ามีเนื้อหาสาระประโยชน์อันสมบูรณ์อยู่แล้ว เป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่นักศึกษาและผู้สนใจหาความรู้ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู-พราหมณ์ที่ปรากฏหลักฐานบนปราสาทหินเป็นร่องรอยทำให้ผู้ศึกษาทราบได้ว่า แนวคิดทั้งสองศาสนาสามารถสะท้อนถึงภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของคนโบราณได้อย่างชัดเจนที่ปรากฏในปราสาทหินทั่วไป

3. จุดควรพัฒนาของหนังสือ และข้อเสนอแนะ ทิพยนียายจากปราสาทหิน เป็นหนังสือที่ผู้วิจารณ์ได้ทำการศึกษาเห็นจุดเด่นหลายอย่าง เช่น รู้จากปราสาทหิน และศิลปะเขมรโบราณ ลวดลายและภาพเล่าเรื่องรู้จักศาสนาฮินดู รู้จากศาสนาพุทธและพุทธศาสนamahayanเป็นองค์ความรู้ของผู้เขียนที่สามารถแสดงออกในด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบเขียนแบบผสมผสานได้อย่างลงตัว

1) จุดควรพัฒนา อาณาจักรเขมรโบราณ 4 ยุค ฟูนัน เจนละ พระนคร และยุคกลาง โดยเฉพาะยุคหลังพระนครควรพัฒนาเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ไปตามประวัติศาสตร์ คือ ยุคจตุมุข ยุคทองกวาว ยุคทวารวดี ศรีสัชนธร ในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้ประพันธ์ถึงจึง เป็นจุดควรพัฒนา

2) ข้อเสนอแนะ อีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้ควรพัฒนาเพิ่มเติม ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหาสมบูรณ์อยู่แล้ว แต่ผู้วิจารณ์อยากเสนอให้เขียนแยกเนื้อหาออกเป็นแต่ละยุคสมัย เช่น ทิพยนียายจากปราสาทหิน ยุคเจนละ เป็นต้น ก็น่าจะช่วยให้คนที่สนใจศึกษาไม่สับสนในลวดลายประติมากรรม ภาพสลักเล่าเรื่อง และสถาปัตยกรรมที่ไม่เหมือนกัน

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป คือ หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่สำคัญสำหรับข้อมูลของการศึกษาทางวิชาการ และผู้ที่สนใจอ่านเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ศิลปกรรม ในแง่ข้อมูลใหม่ได้อธิบายขยายความการพัฒนาทางสถาปัตยกรรมโดยใช้หลักฐานด้านรูปภาพที่แกะสลักบนอาคารปราสาทหินในการนำเสนอช่วยให้เห็นถึงฐานข้อมูลอันเหมาะสมกับนักศึกษา และนักวิชาการประวัติศาสตร์ของโบราณคดี เป็นการนำเสนอผ่าน

บริบทครบถ้วนไม่ว่า จะลวดลาย ประติมากรรมรูปตัวแทนของเทพเจ้าหรือพระพุทธร่องคี่ในอิริยาบถต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงความชัดเจนในเชิงประจักษ์อย่างหลากหลายของหลักความเชื่อทางศาสนาของคนโบราณ ส่งผลให้กลายมาเป็นแนวคิดต่อสถาบันการปกครอง และสถาปัตยกรรมของแต่ละชาติอันสวยงาม จากข้อเท็จจริงของอรุณศักดิ์ กิ่งมณี ได้นำเสนอในหนังสือเล่มนี้ ที่มีรูปแบบของการเล่าเรื่องเชิงประวัติศาสตร์สามารถช่วยกระตุ้นให้บุคคลทั่วไปหันมาสนใจต่อการอ่าน ศึกษาหาองค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาศาสนาที่มีปรากฏอยู่บนพื้นที่อย่างเข้มข้นนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดหลักคำสอนทางศาสนาและพุทธศิลป์อย่างยั่งยืน หนังสือเล่มนี้ก็เป็นเหตุผลทำให้ผู้วิจารณ์กล้าที่จะศึกษาทำเพื่อนำความรู้ที่ได้ไปส่งเคราะห์ และพัฒนาเป็นสารนิพนธ์และดุชนิพนธ์เกี่ยวกับปราสาทหินในประเทศกัมพูชา

บรรณานุกรม

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2562). *ทิพนิยายจากปราสาทหิน*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.